

Kair köçelerinde lakyrdáýan kalýanyň we aky kofäniň nobelli ýazyjysy: Nejip Mahfuz

Category:

Edebi

makalalar, Filosofiýa, Hekaýalar, Kitapcy, Medisina, Romanlar
написано kitapcy | 26 января, 2025

Kair köçelerinde lakyrdáýan kalýanyň we aky kofäniň nobelli ýazyjysy: Nejip Mahfuz KAİR KÖÇELERİNDE LAKYRDAÝAN KALÝANYŇ we AJY KOFÄNIŇ NOBELLİ YAZYJYSY: NEJIP MAHFUZ

kitapcy.ru

Ömrüniň ahyryna çenli Kairden çykyp görmedik Mahfuz 1988-nji ýylda Nobel baýragyna mynasyp görüldi, emma ol baýragy almaga gitmedi. Mahfuz 1994-nji ýylda söygüli Kairiniň köçelerinde hulgentleriň pyçakly hüjümine uçrady

Iňlisler rus howpuna garşıy birinji gezek Müsure aýak basanlarynda, olary şondan soñ bu ýerden gider öydýän ýokdy.

Birnäçe ýyllaryň dowamynnda iňlisleriň Müsürde ýola goýan ýaramaz häkimiýeti 1914-nji ýylda turan jahan urşunda başga many-mazmuna eýe boldy.

Iňlisler şol wagta çenli Müsüri Hindistanyň howpsuzlygy üçin daýanç nokady hasaplaýardylar, emma uruşyň başlamagy bilen birlikde 100 müňe golaý müsürli ýaş ýigit iňlisleriň hasabyna uruşdyrylmak üçin frontdan fronta entedildi.

Iňlisleriň zor bilen gulluga alan müsürli ýaşlarynyň aglabा bölegi front meýdanlarynda wepat boldy, galan ep-esli bölegi ýokanç kesellere ýolugyp gyryldy.

Az sanly diri dolanyp gelenleri bolsa, alan ýaralaryl sebäpli maýyp-müjrüp ýagdaýdady.

Müsürli ýerli halk ne osmanly döwründe, ne ýarym garaşsyz paşalar döwründe bular genoside uçramandylar. Her bir öye diýen ýaly uruş ody düşüpdi, bu bolsa iňlislere garşıy gazaply ýigrenç döredipdi.

1919-nyjy ýyla gelinende, müsürliler Parižde geçirilen Ÿaraşyk konferensiýasynda ABŞ-nyň Prezidenti Wilsonyň jar eden konsepsiýalaryndan gylawlanyp, garaşsyzlyk pikirini orta atyp başladylar.

kitapcy.ru

Sad Zaglul

Şol döwüriň içinde müsür halkynyň hak-hukuklaryny öňe sürmäge synanyşan Sad Zaglulyň Malta sürgüne ugradylmagy ony halk arasynda adybelli gahrymana öwrüpdir.

Barha möwç alýan iňlis duşmanlygynyň üstüne benzin sepelänem Müsür Komissarlygynyň komissary general Rejinald Uingeýt boldy.

kitapcy.ru

General Rejinald Uingeýt

Geleňsiz ýolbaşçydygy görnüp duran Uingeýt müsürliler bilen parahatçylykly gepleşik geçirmegiň ähli kanallaryny petikläp, meseläni ýarag bilen çözmegi makul bildi. Onuň bu bolşy iňlislere garşıy gozgalaň hereketini ulaldypdy.

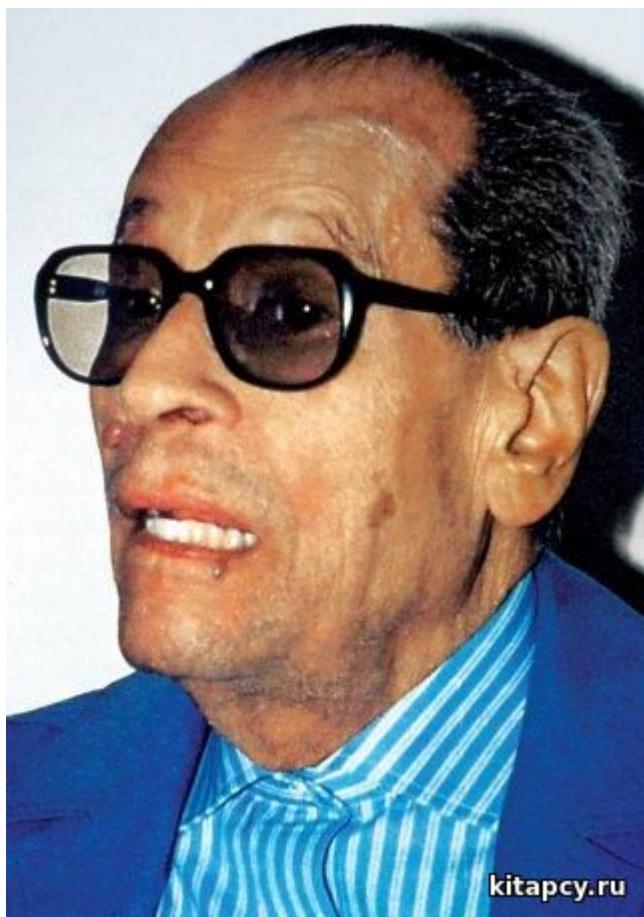
Beýleki bir ýandan çagalary ölen, ärleri tussah edilen müsürlı áyallar az wagtyň dowamynnda rewolýusiýanyň simwolyna öwrüldiler. Olaryň iňlis matalaryndan edilen egin-eşiklerden yüz öwürmegi sebitde iňlis agalygyna urulan ilkinji ykdysady zarba boldy.

Iňlisler muňa garşıy köpcülikleýin tutha-tutluklary geçirip başlady we halkyň üstüne ok ýagdyrmakdan çekinmedi. Kairde

islendik pursat öýleriň üstüne dökülýärdiler, müsürli aýal-gyzlar we erkekler tussag edilýärdi.

Iňlisler ele salan adamlaryny erbet gynaýardylar, bulam halkyň ýigrenjini has-da ulaldýardy.

1919-nyý ýylda başlan Müsür Rewolýusiyasy 1922-nji ýylda Garaşsyzlyk bilen tamamlandy. Bolup geçýän ähli berbaşagaýlygy ýakyndan synlap ýören kiçijik çagalaryň birem Nejip Mahfuzdy.

Nejip Mahfuz / Fotosurat: Yslam ensiklopediyasy

1911-nji ýylyň 11-nji dekabrynda dünýä inen kiçijik Mahfuz indi çaga ýaşda galmajak derejede köp sanly tragiki wakalara şayatlyk edipdi.

Romanlarynda ussatlyk bilen suratlandyrylan müsürli aýal-gyzlaryň iňlis esgerleri tarapyndan ýerde süýrelişi we onuň gözünde hemmesi gahryman bolan müsürli ýigitleriň iňlis esgerleriniň öňüne salnyp gitsegelmeze äkidilmegi Mahfuzyň elinden diňe çagalygyny almandy, şol bir wagtyň özünde epilepsiýa keseliniň penjesine-de düşüripdi.

• Bilimi we döredijilik ýoly

Mahfuz sowatly maşgalada önüp-ösüpdi we maşgalanyň eý görýän çagasydy, ol çagalygynyň geçen öýüni şeýle gürrüň berýär: «Ömrümiň ilkinji ýyllaryny, çagalyk ýyllaryny ýatlar bolsam, Jemaliýedäki ýarym boş öýümiz ýadyma düşyär. Menden öñ dört gyz, iki oglan bolup, biri-biriniň yzyndan alty doganym dünýä inipdir. Soňra dokuz ýyllap ejem çaga dogurmandyr. Soň men doglupdyryn. Bäs ýaşyma gelenimde bolsa, meniň bilen körpe jigimiň arasynda on baş ýaş tapawudy bardy.

Bir uýamdan başga uýalarymyň hemmesi durmuşa çykdy. Durmuşa çykmadyk uýam bilen baglanyşykly öýde bolan zatlaryň birem ýadyma düşenok. Iki agamam öylendi. Niri harby mekdebe okuwa girdi we işi bilen baglanyşykly Sudana gitdi. Ine, şular sebäpli öýde diňe ene-atam ýadyma düşyär. Bulardan başga myhman-mediwandan, kakamyň doganyndan, doganoglan uýamdan we daşardan gelen birtopar adamlardan başga çagalygymyň geçen öýünde durmuşyymza giren başga adam ýadyma düşmeýär. Hamana, ähli çagalyggym öýüň ýeke dikrary bolup geçen ýalydy».

(Jemal el-Gitani, Nejip Mahfuz Ýetezekker, Darul-Mesira)

Mahfuzy ene-atasy medisina ýa-da inženerçilik ugrundan okatmak islese-de, onyň filosofiýany saýlamagy garaşylmadyk hereketdi, çünkü matematikadan gowy bilyän Mahfuzyň sosial ylymlar bilen arasy o diýen öwerlik däldi.

Ol filosofiýadan okuwyny tamamlandan soň çeper edebiýata we kitaplara uly gyzyklanma bildirip başlady.

Mahfuz kakasy bilen arasynda okamak hakda geçen gürrüni şeýle beýan edýär:

«Bilnişi ýaly, wagt – nagt puldyr. Uniwersiteti tamamlap döwlet işgäri bolup işläp ýörkäm, şindizem talyp ýaly öýde işleyärdim. Bu ýagdaý kakamyň ünsüni çekdi we maňa şeýle diýdi: «Seni, hamana okuwyň gutarmadyk ýaly gije-gündiz sapaklaryňa taýýarlanyp durkaň görýärin. Saňa doktorlyk dissertasiýasyny gorajak bolýarsyňzmy diýsem, ýok diýýärsiň. Sen onda nämüçin özüni gynaýarsyň?»

Köp işleyändigim kakamy alada goýýardy. Wagtyň çäklidigini bilyärdim. Edebiýat, bilim, taryh boýunça okasym, saz

diňläsim, şol bir wagtyň özünde ýazasym gelýärdi».

(*Jemal el-Gitani, Nejip Mahfuz Ýetezekker, Darul-Mesira*)

Az wagtdan soň okamak we hususanam ýazmak Mahfuzyň durmuşynda iň uly maksada öwrüldi.

kitapcy.ru

Mahfuz aýratynam ýazmaga bolan höwesini şeýle beýan edipdir: «Ýazmak – adamyň iýip-içme islegi ýaly garşysyna çykyp bolmaýan islegidir. Size «nämüçin iýip-içýärsiň?» diýlende, «Siwilizasiýa gurmak üçin» diýibem jogap berip bilersiňiz. Emma aslynda siz ajyganyňyzda garnyňyzy doýurmak üçin iýip-içýänsiňiz. Munuň özi ýönekeýje taryhy esas.

Nämüçin iýip-içýänimi bilyärin, ýöne nämüçin ýazýanymy onçakly anyk bilemok. Meniň pikirimçe, ýazmak – käbir näbelli närseleri kanagatlandyrmak üçin ýüz dönderip bolmaýan islegdir. Ýazmak bu islegiň täsiri astynda okap, göwnüme ýatan käbir zatlaryma öýkünmegiň bir görnüşidi. Ol detektiw hekaýalar ýa-da Taha Hüseýniň «el-Eýýamy», «el-Menfalûti'nin el-èAberâty» bolubam biler.

Mundan soň şol isleg haýsydyr bir öýkünmä ýykgyn etmezden özbaşdak täsirlenen ýa-da gören zadymy beýan etmek üçin ýazmaga iterdi. Wagtyň geçmegi bilen bu islegi güýçlendiren ww ýalňyşlyklary ýok eden başga sebäplerem goşuldy».

(*Nebil Ferej, Nejib Mahfuz Haýatuhu we Edebuhu, el-Heýetul-Misriýyetul-Amme lil-Kitab*)

kitapcy.ru

• Patyşa Farugyň tagdan düşürilmegi

Nejip Mahfuzyň döredijilik durmuşynda eline galam almaga sebäp bolan üýtgeşme 1919-njy ýylyň rewolýusiýasyna şayatlyk etmegidi. Emma syýasy üýtgesmeler bu gezek Mahfuzyň galamy taşlamagyna sebäp bolupdy.

Mahfuz 1952-nji ýylyň 23-nji iýulynda bolup geçen «Azat ofiserler» agdarlyşygyndan soñ galamyny taşlap, bir gyra çekildi.

kitapcy.ru

Müsüriň prezidenti Muhammet Nejip we «Azat ofiserler» hereketi joşgunly halk köpçüliginiň arasynda, 1952-nji ýylyň 23-nji oktýabr rewolýusiýasny gutlayar / Fotosurat: AFP

General Muhammet Nejibiň ýolbaşçylygynda hereket eden «Azat ofiserleriň» içinde geljekki ýyllarda Müsüriň taryhyna girjek Enwer Sedat, Jemal Abdynasyr ýaly ofiserlerem bardy.

اعلان دسترسی
سه سپتمبر فیادة الشرطة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لأكالات التراثية منه، فيما يلي تسليف «الكتاب على الرسميات»، وأهمها تقدّم بآدوات فن
١٩ يزيد في كثافة على مطالعه، الملك «السابع» قارئه بالشائز، هو العرس الفرنسي كانت بينن مجرّد الزخارف
لأعلى مستوى في الرسميات.

ركب هذه الـ ١٠ الـ ١٢ درجة العداد الرعنوي، وربما يتحقق العناصر المرجعية فرصة جلبتها
من مجرد الاعتناء بالطفل الذي أوصى بالذرة على الطاولة بالبيضاء، عليه تفهّم لدراسته في
رؤسها، يُبين أسرة سهل في مقدارها سلسلة ملحوظات انتكست في منتصفها، الشعب
 وكانت سأولاً في هذه الـ ١٠ التي نادى بأفراوده اسماعيل في ملحوظة ما أفراده اليابسة بالثالي في ميرود درست
مستنداً على الميلاريل المغير، ومن كانت زللاً سبباً تعلقت بالدول الرسمية: المنشورة على أرض
هذه الدوارت الدوين، ثم جاء ترقيمه باسم هذه الصورة سالفيانا، السائرة في سبيل صافحة
على درسته تدخلت بمجلسه: الورشة الدورانية، أرض مير لغش التزييف: إلى الناس على العرس الذي استند
بأجله اليابسة على أهلها، ربوا أصبح الشجر والعرس في سكرة: تبادل، تشفع، قهوة يطلب
الصورة ذاتها، في تغيير هذه المفهومات، التي بادرت ناستول كون سهامها باسم: العزف هذه الشجرة أربع
العرس الهرات، الذي يعيش سروراً، لسفر ليستنزف أمارات الشعب ومتداره: رب العينين
على قلبها، ومشهراً، ووصلها.

ردت نادی فاروده کو سبکه ساخته شده در پیش، رطفن رقیب رکز، فرد
پیش خواسته و مصیبه، نادی تبدیل آمده تغیر سکن آثر ساخته، افسوسه یعنی فرمت ملیح

Agdarlyşyga gatnaşyjylar köpçüligiň dykgatyna ýetiren jarnamasy bilen Farugyň tagtdan el çekmegini talap edýärdiler: «Müsüriň we Sudanyň mäligi Faruk I. Biz elmydama halkyň we ýurduň bagtyýarlygyny, beýgelmegini isleyärис. Biz Farugyň tagtdan agdarylmagyny makuk bildik. Farugyň ýerine onuň oglы Ahmet Fuady patyşa saýladyk. Kararymyzy Mejlisiň başlygy Aly Said pasanyň dykgatyna ýetirýärис».

Patyşa Faruk döwletiň agdarylyşygynyň yzyndan maşgalasyny alyp ýurtdan çykýar. Tagta ýaňy bir ýaşan Ahmet Fuat II geçirilipdir.

صورة البطل الأول لشورة

بيان الاول للثورة يخطب عبد الحكم عامر وتوقيع
اللواء محمد نجيب

صورة مسودة لبيان الأول للثورة

kitapcv.ru

Mahfuz bolup geçýän bütin bu üýtgesmeleri ýakyndan synlapdyr we ýurduny gaýgy edip gynanypdyr.
Harby režim respublika formasyna geçip, konstitusiýany yylan edenem bolsa, Müsürde hiç zat önküsi ýaly bolmandyr.
Bolýan üýtgesmelere ugurdaşlykda ýedi ýyllyk dymışlyga giren Mahfuz «Es-Sülasıýye» atly ajaýyp eseri bilen döredijilige täzeden dolanyp gelipdir.
Mahfuzyň döredijiliği iň öndümlü günlerini başdan geçirip ýörkä, gorkunç betbagtçylyk duýdansyz ýuze çykýar duruberýär.

kitapcy.ru

Radiolaryny sypdyrman diňleyän müsürliler birdenkä harby gullukçylaryň edýän heýjanly çykyşlary bilen haýrana galdylar. Aýdyslaryndan, 1967-nji ýylyň 5-nji iýunynda herekete geçen müsür goşunu ullaikan ýeňiş gazanypdy we ysraýyl goşunyny ýok etmegiň bări ýanyna gelipdi.

kitapcy.ru

Edermen müsür esgerleriniň Tel-Awiwe girmegi indi daşda däldi, emma az wagtdan soň müsürliler duýduryjy partlamalary edip, depelerinden uçuşýan ysraýyl istrebitellerini görenlerinde hakykatyň radioda aýdylyşy ýaly däldigine düşündi.

kitapcy.ru

Ysraýylly uçarlar islendik strategiki nokady eliniň aýasy ýalu bilýärdi we ýok edýärdi. Ysraýyl uçarlary ýekeje ýalñyşynda tas Müsüriň Harby-howa güýçlerini tutuşlygyna ýok edipdi. Soň-soňlar mälim bolşy ýaly, ysraýyl goşuny birnäçe ýyllap bu operasiýanyň meýilnamasynyň üstünde işlän eken we olar munuň netijesini gazanypdylar.

Nejip Mahfuz ýurdunyň bu agyr ýeňlişi zerarly uly lapykeçlige uçrapdyr we gaýtadan galamyny taşlap, täze dymışlyk döwrüne giripdir.

kitapcy.ru

• **Nobel baýragy we eserleri**

Nejip Mahfuzyň hekaýalarynda we romanlarynda müsür halky Kair köçeleri we däp-dessurlar ähli reallygy bilen özune ýer tapypdyr.

Ýonekey müsürliniň kyssasy bütin Müsüriň reallygy hakdaky iň

esasy detallaryny okyjynyň dykgatyna ýetirýär.

«el-MEJNUNE» eserinde sebäbi anyklanmadık dawa-jenjel arkaly Mahfuz arasynda ýaşap ýören jemgyýetiniň haotik ýagdaýyny ussatlyk bilen ýaňsylýar we muny okaýan her bir müsürliniň görüp ýören ýagdaýyny derñemegini isleýär:

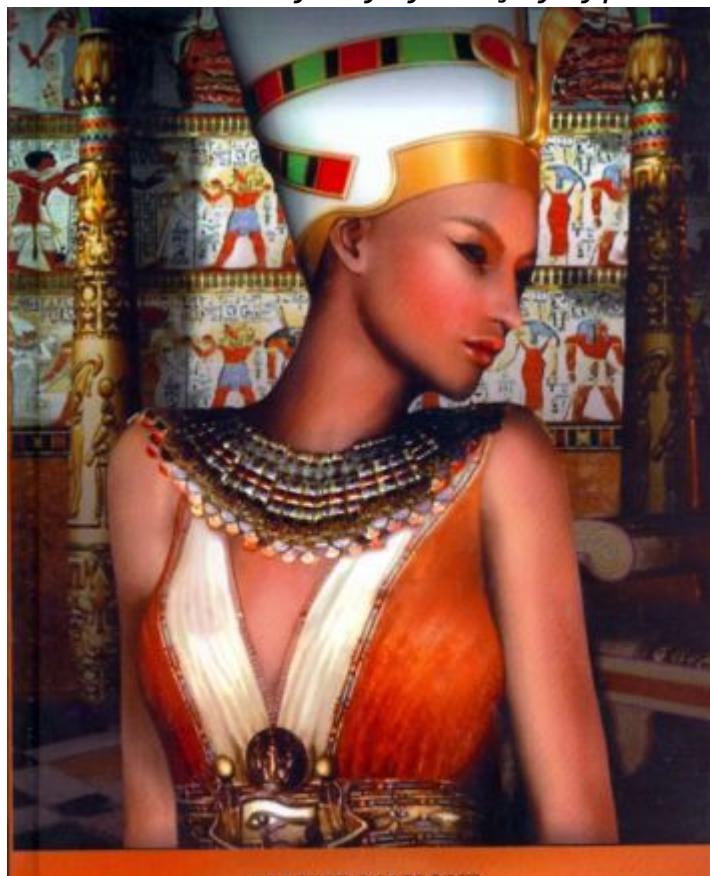
«Massiwde hem-ä düýpli sebäplerden ötri, hemem boş ýere dawalar turýar. Gije-gündiziň dowamında hapa-paýş söz eşidilmeýän ýa-da ýarty kerpijiň howada uçmaýan wagty ýok. Dawanyň turan ýerinde bolan, ony eşiden, gören her kim dawa goşulýar. Garpyşyk soňabaka gyzyşýar. Her dürli sowuk we ýaralaýy ýaraglar ulanylýar.

Degişli polisiýa bölümine habar barýança iki sagada golaý wagt geçýär. Howpsuzlyk güýcleri gelende massiw ölüler we ýaralyalar bilen doludyr. Ýaralanman galan ýeke adam ýokdur. Şeýle-de dawada bir ýa iki agzasyny ýitirmedik hojalygam ýokdur. Polisiýa güýcleri wakany aýdyňlaşdyrmak üçin iş geçirip başlayáar. Dawany kimiň näme sebäpli turzandygyny anyklamaga synanyaşarlar. Wakany gözü bilen gören bir aýal Ajeli ar almagá ant içip ylgap barýarka görendigini aýdae. Emma Ajel kimiň aryny almak üçin ylgap barýandygyny-da bilmeli bolýar.

Şol ýerde duran adamlar Ajeliň dogany Hathut üçin janyny howp astyna atan bolmagynyň mümkünligini aýdarlar. Emma Hathut hem öldürilendir. Hathutyň duşmanlarynyň Menadiliniň adamlary bolmagynyň ahmaldygyny çaklarlar, emma olaram öldürilendir. Dawanyň gurbamlaryndan heniz jan bermänkä gürläp biläýjeklerinden sorarlar. Kimdir biri dawada tanyşlarynyň birini görendigini we oňa goşulandygyny, ýöne nämüçin goşulandygyny bilmeýändigini aýdar. Ýene biri dawanyň Ajremi

bilen Menadiliň arasynda bolandygyny we Menadiliniň adamlaryna goşulandygyny aýdar.

Üçünji biri dawany gören badyna oňa goşulma meýlini ýeňip bilmändigi üçin goşulandygyny aýdar. Dördünji biri dawalaşanlaryň arasynda duşmanlarynyň birini görendigini we oňa topulandygyny aýdar. Netijede bütin bu aýdylanlaryň barsyndan dawanyň döreýiň sebäbi bilen baglanyşykly suwytlı maglumat alyp bolmaýar. Has soňra bir aýal Ajeli Kalellini öldürende görendigini aýdar. Ýene biri Ajeli-de Dakleniň öldürendigini aýdar. Derňew işini alyp barýan poliseýleriň ünsi Kalellä gönüger. Onuň Zeýn atly doganynyň bardygyny anyklarlar we ony taparlar. Ýöne olam ir bilen noýba satmak üçin çykandygyny, Ajeliň dogany Hathutyňam özi bilen bile gelendigini we hemise edişleri ýaly şol günem boş wagtlarynda görəş tutandyklaryny, emma Hathutyň şonda essi aýylyp ýere ýykylandygyny, ol özüne gelýänçä ýüzüne suw serpendigini we şondan soň Hathutyň massiwe gidendigini aýdar. Polisiýa häzirem wakany aýdyňlaşdyryp bilmän ýörenendir...»

НАГИБ МАХФУЗ

ФАРАОН И НАЛОЖНИЦА

kitapcy.ru

Ömrüniň ahyryna çenli Kairden çykyp görmedik Mahfuz 1988-nji ýylda Nobel baýragyna mynasyp görüldi, emma ol baýragy almaga-da gitmedi. Eger Kairden çyksa, ähli jadyly güýjüni ýitirjekdigine ynanýan Mahfuz 1994-nji ýylda söygüli Kairiniň köçelerinde hulgentleriň pyçakly hüjümine uçradı.

Bu waka ýazyjynyň döredijiligindäki üçünji we iň soňky dymışlyk döwrüni başlan hadysa boldy.

Otuza golaý romany we san-sajaksyz hekaýalary bilen zamanabap Müsür döwleti taryhyň her sahypasyna shaýatlyk edýän Nejip Mahfuz 2006-njy ýylyň 30-njy awgustynda tegelek 95 ýaşynda bakyýete göç etdi.

Onuň eserlerini ýazan Kairiň kofehanalary we kalýan çekilýän ýerler dünýäniň çar künjünden gelýän ceper edebiýat muşdaklarynyň iň gelim-gidimli ýerleriniň biridir.

Mahfuzyň setirlerindäki aju kofäniň, burugsaýan tüssäniň we kalýanyň ýakymly ysynyň yzyny yzärlamagam okyjylaryny Kairiň köçelerine alyp barmaga ýeterlik bolýar.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

Ýekşenbe, 30.08.2020 ý. Edebi makalalar